

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОВОЧІВНИЦЬКИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

Л.А.Пархоменко

Уманський державний аграрний університет

Актуальність досліджень. В умовах глобалізації світової економіки, можливого вступу України в СОТ та майбутніх євроінтеграційних перспектив на перший план виступає проблема виробництва конкурентоспроможної овочівницької продукції за якістю та собівартістю. Вирішення її передусім лежить у площині найповнішого використання наявного природноекономічного потенціалу України та областей Правобережного Лісостепу зокрема, для високоефективного виробництва овочів відкритого ґрунту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні аспекти розвитку фермерських господарств, зокрема формування їх організаційних структур та ефективності функціонування висвітлено в працях відомих вчених-економістів: В.Г. Андрійчука, П.І. Гайдучького, В.В. Зіновчука, В.В. Липчука, М.Й. Маліка, П.М. Макаренка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, М.М. Федорова, І.І. Червена, В.В. Юрчишина та інших. Особливостям розвитку державної політики підтримки в аграрному секторі України в умовах вступу до СОТ присвячені дослідження І.В.Кобути, С.Г. Осики, В.Т. Пятницького та ін. Разом з тим значна частина проблемних питань цієї складної та багатогранної теми потребує докладнішого вивчення, що є метою досліджень.

Методологічною базою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, фундаментальні положення економічної теорії, дослідження світової науки в галузі міжнародних економічних відносин, праці вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно розвитку фермерства та формування державної підтримки аграрного виробництва.

Результати досліджень. Вступ України до Світової організації торгівлі має стати потужним стимулом для здійснення макроекономічних, структурних та інституційних реформ. Ринкова конкуренція сприятиме зростанню загальної ефективності економіки, підвищенню якості товарів та послуг. Отже, слід очікувати покращення якості овочевої продукції, що в сучасних умовах є надзвичайно наболілим.

Покращення інвестиційного клімату внаслідок запровадження стабільних прозорих та передбачуваних правил призведе до зростання обсягу та покращення структури інвестицій в Україну. Зниження обсягів нелегального сектору зовнішньої торгівлі сприятиме зростанню надходжень до бюджету всіх рівнів.

Як свідчить міжнародний досвід, значний обсяг прямих іноземних інвестицій отримують не лише досвідчені країни-члени СОТ. Уже сам по собі вступ держави до Організації звичайно супроводжується збільшенням іноземних інвестицій. Так, у Болгарії протягом наступного після вступу до СОТ року іноземні інвестиції зросли майже в 4 рази, а у Словенії - майже у 2 рази.

Вступ України до Світової організації торгівлі буде означати припинення антидемпінгових розслідувань щодо експортної вітчизняної продукції, котрі щорічно коштують нашій країні величезних фінансових витрат. Українські товаровиробники отримають кращі умови доступу на ринки інших країн, оскільки уряди цих країн будуть зобов'язані запровадити режим найбільшого сприяння щодо української продукції [1].

На практиці це означає, що українські товаровиробники зможуть постачати свою продукцію на ринки країн-членів СОТ на умовах, не менш вигідних, ніж ті, що має решта країн-члени СОТ. Зараз надання таких преференцій для вітчизняних виробників є переважно політичною волею урядів країн, з якими ведеться торгівля. Після набуття Україною членства у СОТ країни – торговельні партнери зобов'язані будуть знизити імпортні тарифи та інші нетарифні торговельні бар'єри щодо української продукції. В сучасних умовах показники імпорту та експорту овочевої продукції є ще досить низькими, незважаючи на зростання виробництва (табл.1).

Дані таблиці свідчать про те, що за період з 1995 по 2006 рік імпорт овочевої продукції в Україну зріс на 309,8%, а експорт – лише на 3,6%. При цьому слід зауважити, що овочі і фрукти складають лише 4,5% від загального обсягу експорту країни. Для порівняння, в Польщі ця частка складає 35,2%, а у Молдові – 15,3%. Це говорить про залежність українських товаровиробників овочевої продукції від внутрішнього ринку, що позбавляє їх певної маневреності. Вони не мають можливості підтримувати потрібну стабільну ціну, реалізуючи надлишки за кордоном і від цього страждають, насамперед, самі виробники.

Українські овочі експортують, головним чином, у замороженому вигляді (83%), і лише 1% - це свіжа та сушена продукція. Перевагою вітчизняних овочів є сприйнятлива конкурентна ціна та відмінні смакові якості за рахунок помірного використання хімічних добавок тощо. А недоліками є невідповідність європейським стандартам якості, проблеми із сортуванням та упаковкою продукції.

1. Баланс овочів та баштанних продовольчих культур (включаючи консервовану та сушену продукцію в перерахунку на свіжу) (тис.тонн) [2]

Показник	1995 рік	2000 рік	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2006 рік у % до 1995 року
Виробництво	6377	6195	6261	6231	6921	7333	7606	8745	137,1
Зміна запасів на кінець року	100	201	-95	-172	190	230	196	718	718,0
Імпорт	41	29	64	78	88	44	100	168	409,8
Всього ресурсів	6318	6023	6420	6481	6819	7147	7510	8195	129,7
Експорт	194	30	36	35	60	85	150	201	103,6
Витрачено на корм	755	728	1047	1014	1098	1276	1214	1349	178,7
Витрачено на посів	68	86	81	87	91	88	90	100	147,1
Втрати	322	177	147	137	140	220	393	573	178,0
Фонд споживання	4979	5002	5099	5208	5430	5478	5663	5927	119,0

Зменшення імпорتنих мит і, як наслідок, вартості імпорту не варто розглядати лише як загрозу національному виробнику. Багато виробників самі є споживачами імпортованої продукції. Загальне здешевлення ресурсів для виробництва зменшить собівартість вітчизняних товарів, що сприятиме зростанню конкурентноздатності підприємств.

Окрім того, дешевий імпорт є уже присутнім на українському ринку. Багато імпорتنих товарів потрапляє на ринок контрабандним шляхом, і мито з них не стягується взагалі. Із вступом до СОТ відповідальність України за боротьбу із тіньовим імпортом зросте, оскільки контрабанда загрожуватиме вже не тільки українському ринку, але і ринкам зовнішньоекономічних партнерів нашої держави. У результаті скорочення нелегального імпорту українські ринки стануть більш захищеними.

Головною перевагою, яку отримають українські фермери внаслідок вступу України до СОТ, стане створення прозорого та передбачуваного ділового середовища. Це означає, що адміністративні процедури не будуть часто змінюватися, обмежиться запровадження немотивованих заходів державної підтримки на користь окремих підприємств чи галузей, відбудеться спрощення процедур зовнішньоторговельної діяльності в цілому. Зокрема, у відповідність до документів Організації буде приведено умови ліцензування.

Після набуття Україною членства у СОТ українські виробники отримають можливість захисту своїх інтересів відповідно до процедури розгляду торговельних

суперечок, яка є потужним механізмом захисту прав малих країн-учасників міжнародної торгівлі. Необхідно відзначити, що ця процедура є набагато тривалішою, ніж процедура розгляду фактів порушень правил торгівлі відповідними компетентними органами окремих країн (досить часто вона триває кілька років). Це дає змогу виробникам, навіть у разі виникнення загрози факту недобросовісної конкуренції та запровадження відповідних обмежувальних заходів, здійснити географічну диверсифікацію ринків збуту своєї продукції або переорієнтувати виробництво на випуск іншої продукції.

Система Світової організації торгівлі заохочує конкуренцію і зменшує торговельні бар'єри, внаслідок чого виграють, насамперед, споживачі. Найочевиднішою вигодою вільної торгівлі для споживача є зниження вартості товарів, робіт та послуг, що надаються. У результаті зниження торговельних бар'єрів дешевшають готові імпортовані товари і послуги, а також вітчизняна продукція, у виробництві якої використовуються імпортні комплектуючі.

Міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією в рамках СОТ регулюється прийнятою у результаті Уругвайського раунду переговорів Угодою про сільське господарство, що передбачає переведення всіх нетарифних бар'єрів щодо імпорту сільськогосподарської продукції в тарифи і визначення їх верхньої межі; поступове зниження імпорتنих тарифів; скорочення внутрішньої підтримки та експортних субсидій для сільського господарства.

Слід також звернути увагу на можливі негативні наслідки від набуття Україною членства в СОТ для розвитку фермерства. Зменшення тарифів ввізного мита може призвести до тиску імпорту на ті галузі АПК, котрі не мають переваг щодо рівня собівартості (виробництво цукру), а також на ті, що отримували значну державну підтримку (виробництво м'яса птиці і свинини) і, як наслідок, можливе звуження внутрішнього ринку збуту для цих товаровиробників. Крім цього, вітчизняним фермерам слід чекати збільшення конкуренції, підвищення якості та безпеки продукції, виникнення додаткових труднощів з виконанням технічних стандартів ЄС [3, 4].

Переваги фермерів вільного доступу на ринки інших країн більшою мірою стосуються ринків із ціновою конкуренцією, тобто ринків сировинної продукції. Тому, якщо Україна покладатиметься лише на дію ефектів торговельної лібералізації, вона ще тривалий час і далі вивозитиме переважно сировину, залишаючись у сфері низькотехнологічного експорту із вкрай низьким рівнем прибутків.

Необхідно зазначити, що із фактичним вступом до СОТ вітчизняні фермери можуть очікувати полегшення процедури реєстрації нових сортів і гібридів овочів. Також

очікується збільшення доступу на ринок України постачальників різних матеріально-технічних ресурсів [5].

Слід особливо відмітити, що вступ до СОТ передбачає зменшення державної допомоги та субсидій. Заходи внутрішньої підтримки сільського господарства в СОТ за їхнім впливом на виробництво класифікуються на три групи: “зелений кошик”, “блакитний кошик” та “жовтий кошик”. Заходи, які належать до двох перших груп, вважаються такими, що не мають стимулюючого впливу на виробництво і не підлягають скороченню. На відміну від цього, заходи, які належать до “жовтого кошика” і визначаються як сукупний вимір підтримки сільського господарства, мають стимулюючий вплив на виробництво й “викривляють” торгівлю, тому підлягають скороченню.

Варто зазначити, що в Україні загалом існує значно нижчий рівень державної підтримки сільського господарства, ніж у розвинених країнах (табл.2). Видатки на зазначені цілі останніми роками становили близько 0,5 ВВП, тоді як в Угорщині – 1,8, Японії та ЄС – по 1,7, Чехії – 1,6, США – 1,5, Канаді – 1,3, Росії – 0,8%.

З розрахунку на душу населення субсидії були: в Японії – 566 дол., США – 350, ЄС – 336, Канаді – 163, Угорщині – 111, Чехії – 100, Росії – 60, а в Україні – лише 3,3 дол. США. Розвинені країни загалом виділяють на підтримку конкурентоспроможності сільського господарства 1 млрд. дол. США щодня [6].

2.Фінансова підтримка фермерським господарствам на безповоротній основі, 2006р.
(за рахунок Держфонду підтримки фермерів) [7]

Адміністративно-територіальна одиниця	Фермерські господарства	
	Кількість	Назва та сума договору, тис.грн.
Україна		3539,0
Вінницька область	2	„Фортуна” – 50,0; Немирівський Василь – 50,0
Черкаська область	3	„Прогрес” – 40,0; „Вікторія” – 80,0; „Уличі” – 90,0

Дані таблиці свідчать, що загалом за 2006 рік українським фермерам було надано державної допомоги розміром 3539,0 тис.грн. В тому числі на долю Вінницьких фермерів припадало 2,9%, а Черкаських – 5,9%. Тому говорити про зниження суми допомоги фермерам за сучасних умов є недоцільним.

Загальний обсяг підтримки сільського господарства, на яку може розраховувати Україна після приєднання до СОТ, складає 9 518 млн. грн., в тому числі:

- рівень СВП ("жовта скринька") за 2004 - 2006 рр. становить 3 043,4 млн. грн. (підлягатиме скороченню на 20% протягом шести років);

- обсяг програм "зеленої скриньки" становить 2 424 млн. грн. (не підлягає скороченню);

- непродуктова підтримка, що надавалася в цей період, але не перевищувала 5%-вий рівень *de minimis*, не включалася до СВП і не підлягає скороченню становить 3 051 млн. грн.;

- продуктова підтримка, що надавалася в цей період, але не перевищувала 5%-вий рівень *de minimis*, не включалася до СВП і не підлягає скороченню становить 1 000 млн. грн. [8].

Водночас слід зазначити, що головні позитивні ефекти слід пов'язувати з дією додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ. Впровадження цивілізованих умов конкуренції і прозорого правового поля стимулюватиме загальне прискорення структурних реформ і створить стимули для підвищення конкурентоспроможності, для інновацій. Цьому сприятиме приведення національного законодавства (зокрема у сфері оподаткування, митного регулювання, стандартизації та сертифікації, регулювання сфери послуг, конкурентної політики, охорони інтелектуальної власності) у відповідність до норм і правил СОТ. Підвищення прозорості державної політики, усунення значної кількості персональних преференцій сприятиме звільненню торгівлі від адміністративного тиску та водночас усуне потребу надмірного лобіювання корпоративних інтересів у парламенті та уряді. І це є важливою передумовою для ефективнішої боротьби з корупцією.

Водночас практичний досвід багатьох країн світу, які нині є членами СОТ, особливо країн, що розвиваються, вказує на те, що більшість потенційно можливих позитивних наслідків для країни, її виробників реалізується не автоматично, а є результатом розумної політики, яка створює потенціал для використання таких можливостей. Саме тому сьогодні в рамках СОТ одним з найуживаніших термінів став «*capacity building*», тобто створення потенціалу використання можливостей.

Отже, в цілому приєднання України до СОТ відповідає її стратегічним інтересам. По суті, воно означатиме кардинальний поворот від практики довільного встановлення та застосування державою правил економічної поведінки до поступового впровадження правил, визнаних на багатосторонній міжнародній основі. Цей крок може стати вирішальним у процесі становлення цивілізованого ринкового господарства в нашій

країні, здійснення більш радикальних адміністративної і структурної реформ, прискорення інтеграції України у світові та європейські економічні й політичні структури.

Висновки. На наш погляд, для активізації зовнішньоекономічної діяльності українських фермерів-овочівників і реалізації їх експортного потенціалу на зовнішніх ринках, необхідно запровадити ряд запобіжних заходів:

- постійний моніторинг ринків овочевої продукції і діагностику конкурентоспроможності української експортної продукції;
- модернізація і переозброєння виробничо-технічної бази підприємств АПК, впровадження інтенсивних ефективних технологій виробництва овочівницької продукції і поліпшення організації виробництва;
- перехід до європейської моделі забезпечення якості та безпеки продовольства, завершення підготовки гармонізованих до міжнародних вимог галузевих стандартів, створення мережі лабораторій з контролю якості овочевої продукції;
- підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва овочів відкритого ґрунту, впровадження сучасних технологій з метою зменшення енергозалежності, удосконалення державної підтримки та системи оподаткування аграрного сектору;
- зміцнення інвестиційної та інноваційної складової розвитку аграрного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України / П.Т.Саблук, А.А.Фесина, В.І.Власов та ін.; За ред.П.Т.Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 242с.
2. Статистичний щорічник „Сільське господарство України за 2006 рік” / Державний комітет статистики України: Під загальним керівництвом Ю.М.Остапчука. – К., 2007. – 367 с.
3. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: Монографія / Авт.кол.: Бетлій М. та ін.; За ред.О.М.Бородіної. – Ужгород: ІВА, 2006. - 496с.
4. Крылатых Э.Н., Строкова О.Г. Аграрные аспекты вступления стран СНГ в ВТО.: Науч.тр. ВНИАПИ, вып.6. – М.:Энциклопедия русских деревень, 2002. – С.126.
5. Ярмач А. Коротко- та довгострокові перспективи виробництва основних овочів, фруктів і ягід в контексті вступу країни до СОТ //Агроогляд: овочі та фрукти. – 2006. - №5. – С. 5-7.

6. Зоря С. Субсидування сільського господарства: досвід зарубіжних країн та можливості і доцільність його використання в Україні // Економіка України. – 2003. - №8. – С.59.
7. Горьовий В.П. Ефективність фермерських господарств лісостепової зони України. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 64с.
8. www.a7d.com.ua

В статті досліджено перспективи вступу до СОТ овочівницьких фермерських господарств. Встановлено, що вступ до СОТ відповідає стратегічним інтересам України. Проте, для фермерських господарств крім переваг існують і пені загрози, оскільки очікується наплив якісної овочевої продукції, а отже необхідно підвищувати конкурентоспроможність вітчизняних овочів.

В статье исследовано перспективы вступления к ВТО фермерских овощеводческих хозяйств. Установлено, что вступление к ВТО отвечает стратегическим интересам Украины. Однако, для фермерских хозяйств кроме преимуществ существуют и определенные угрозы, поскольку ожидается наплыв качественной овощной продукции, а следовательно необходимо повышать конкурентоспособность отечественных овощей.

In the article explored prospects of entry to WTO of economies of farmers of vegetable-growing. It is set that an entry to WTO answers strategic interests of Ukraine. However, for the economies of farmers except for advantages exist the fine of threat, as an influx of high-quality vegetable products is expected, and it is consequently necessary to promote the competitiveness of domestic vegetables.